

Asia: VN/335/2019-OM-118

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Energiateollisuus ry kiittää mahdollisuudesta lausua vesilain tarkastamisesta ns. nollavelvoitelaitosten osalta. Energiateollisuus ry (ET) on toimittanut Oikeusministeriölle kommentit esitetyistä säädösehdotuksista tammikuussa järjestetyn sidosryhmätilaisuuden jälkeen. ET toistaa 22.1.2026 päivätyssä lausunnossaan esitetyt seikat, mutta tarkentaa tässä vielä aiempaa lausuntoaan nyt lausunnolla olevan HE-luonnoksen perustella.

Pykälän 3:21 a § perustelut

Nollavelvoitelaitoksen määrittely:

Lausunnolla olevan HE-luonnoksen perusteluissa on nyt ensimmäistä kertaa otettu kantaa nollavelvoitelaitoksen määritelmään. Perusteluissa esitetään, että nollavelvoitelaitoksiksi katsottaisiin myös laitokset, joissa on kalatien sallimisvelvoite sekä laitokset, joissa kalatalousvelvoitteet on määritetty toiselle taholle kuuluvan säännöstelyhankkeen luvassa.

ET toteaa, että perusteluissa esitetty määritelmä nollavelvoitelaitokselle on uusi, eikä se vastaa aiemmin esillä ollutta käsitystä, jonka mukaan mitä tahansa olemassa olevaa kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa.

HE-luonnoksen perusteluissa esitetään, että ”jos määräystä ei voitaisi panna täytäntöön eli saattaa voimaan hankkeesta vastaavaan nähden ilman erillistä Lupa- ja valvontaviraston päätöstä, ei tätä voida pitää tässä tarkoitettuna olemassa olevana lupaan sisältyvänä kalatalousvelvoitteena tai -maksuna”. ET esittää tästä eriävän näkemyksen. Myös sallimisvelvoite ja säännöstelylupaan sidottu velvoite ovat hankkeelle asetettuja velvoitteita, joita voidaan muuttaa VL 3:22 § mukaisesti. Lupa- ja valvontaviraston erillinen päätös ei voi olla este velvoitteen olemassaololle.

Kalatien sallimisvelvoitteen osalta ET huomauttaa, että esimerkiksi Suomen suurin vesivoimalaitos Imatra olisi perusteluissa esitetyn määritelmän mukaan nollavelvoitelaitos, millä olisi myös

merkittäviä vaikutuksia HE-luonnokseen mm. vaikutusarvioiden osalta. Lisäksi kalatien sallimisvelvoitteen laskeminen nollavelvoitelaitokseksi voi asettaa laitoksen erikoiseen asemaan. Jos laitokselle on sallimisperusteella jo rakennettu kalatie, niin laskettaisiinko laitos edelleen nollavelvoitelaitokseksi, vaikka kalataloustoimiin olisi jo ryhdytty?

Säännöstelylupiin sisältyvien velvoitteiden osalta ET toteaa, että erityisesti Pohjanmaalla on aikoinaan tehty valtion johdolla useita säännöstelyhankkeita tulvasuojelutarkoituksiin. Näiden yhteyteen on samaan aikaan rakennettu vesivoimaa. Hankkeissa vastuista on sovittu yksityisoikeudellisten sopimusten kautta. ET katsoo, että lain soveltamisala tulisi rajoittaa vain niihin kohteisiin, missä ei tosiasiallisesti ole lainkaan mitään muita kalatalousvelvoitteita riippumatta siitä kenen luvassa kalatalousasiat on käsitelty. On kohtuutonta, jos samasta hankkeesta esitetään kalataloushaitat korvattavaksi kahteen kertaan.

Kustannusten kohtuuttomuus:

Esitetyssä HE-luonnoksessa todetaan, että kysymys kustannusten kohtuullisuudesta konkretisoituisi erityisesti pienen vesivoimalaitoksen kohdalla, jos luvan haltijana on luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilö, jolla ei ole varallisuutta. Lisäksi luonnoksessa todetaan, että tilanne on eri, jos luvan haltijana on esimerkiksi energia-alan yhtiö, pörssiyhtiö, muu varallisuusmassaltaan huomattava oikeushenkilö, kunta tai valtio.

ET huomauttaa, että kohtuuttomuuden arviointiin ei saa lähtökohtaisesti vaikuttaa se, mikä vahingonkärsijän oikeudellinen status tai varallisuusasema on. Lainsäätäjän liikkumavara ei ET:n käsityksen mukaan tarkoita sitä, etteikö toimenpidettä voitaisi pitää kohtuuttomana jos luvan haltijana on esimerkiksi em. energia-alan yhtiö tai pörssiyhtiö. 21 a § 2 momentin yksityiskohtaisista perusteluista tulisi siten poistaa kyseinen kohta, jotta 2 momenttia ei automaattisesti tulkittaisi siten, että toimenpidettä ei kyseisten tahojen kohdalla voitaisi pitää kohtuuttomana. Kuten hallituksen esityksessä aikaisemmin todetaan, tilannetta tulisi arvioida kokonaisuutena.

Korvausten puolitoistakertaisuus:

Korvaukset tulee maksaa vesilain periaatteiden mukaisesti 1,5-kertaisena. ET huomauttaa, että sillä, mikä taho on korvausvelvollinen - luvan hakija vai viranomainen - ei tule olla merkitystä korvausvelvollisuuden määräytymisen suhteen.

Kalakantojen turvaaminen:

ET katsoo, että luvan avaamiselle edellytyksenä tulee olla vesistön ekologisen tilan parantuminen ja vaelluskalan luontaisen elinkierron syntyminen. Tämä tulee tuoda esiin perusteluissa. Jos kalakannan palauttaminen kyseiselle vesistönosalle tai sen ylläpitäminen ei muiden vaellusesteiden, kutualueiden puuttuminen, veden laadun tms. syyn vuoksi ei ole mahdollista, välttämättömyyskriteerin ei voida katsoa täyttyvän.

Säädöskohtaiset huomiot

Näiden osalta ET viittaa 22.1.2026 päivättyyn lausuntoon, jossa asiaa on varsinaisten säädösten osalta käsitelty laajemmin.

VL 3:21 §:

Korvauksia olisi esityksen mukaan mahdollista saada hyödyn olennaisesta vähentymisestä, kun olemassa olevan VL 3:21 § mukaan uusien määräysten antaminen ei saa sanottavasti vähentää hyötyä. Esityksen mukaisen sanamuodon mukaan luvanhaltijan tulee sietää haittaa nykyistä enemmän. ET katsoo, että uuden pykälän sanamuotojen tulee olla yhtenevät nykyisen vesilain 3:21 § sanamuotojen kanssa.

Sovittelun osalta ET toteaa, että vesivoimalaitoksen markkina-arvo ja omistajan menetys ei ole riippuvainen omistusasajasta. Määrättäessä kalatalousvelvoite olemassa olevan voimalaitoksen haltijalle, ei omistajalla ole mahdollisuutta luopua tai vetäytyä hankkeesta ja siten toimillaan välttää taloudellista räsitusta. Omaisuuteen kohdistuvat vaikutukset siis määräytyisivät takautuvasti ennen sääntelyn voimaantuloa syntyneiden asiointilojen perusteella. Tällöin omistaja ei ole voinut huomioida tätä omaisuutta hankkiessaan tai siihen investoidessaan. ET katsoo, että uuden pykälän sanamuotojen tulee tältäkin osin olla yhtenevät nykyisen vesilain 3:21 § sanamuotojen kanssa, ja sovittelua koskeva lause tulee poistaa kokonaisuudessaan.

VL 19:5 §:

Esityksen viimeinen lause, jonka mukaan ”Tätä momenttia ei sovelleta 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettuun uusien määräysten antamiseen”, tulee poistaa. Vaikka 21 a §:ään on nyt sisällytetty ajatus kohtuuttomien kustannusten välttämiseksi, tulee toiminnanharjoittajan käynnistämä lunastusmenettely säilyttää vaihtoehtona tilanteissa, joissa uudet velvoitteet huomattavalla tavalla muuttaisivat voimalaitoksen alkuperäistä tarkoitusta tai tekisivät sen toiminnasta kannattamatonta.

Muut huomiot

Vesivoiman rooli sähkömarkkinoilla:

ET huomauttaa, että vesivoiman merkitys sähköntuotannossa ei ole vähentynyt. Vesivoiman suhteellinen osuus sähköntuotannosta on pienentynyt, kun järjestelmään on tullut uutta tuotantoa. Vesivoiman määrä itsessään ei ole vähentynyt, ja lisäksi vesivoiman rooli sähköjärjestelmän tasapainottamisessa on kasvanut.

Esityksessä tulee myös ottaa huomioon hallituksen kirjaukset olemassa olevan vesivoiman toimintaedellytysten säilyttämisestä. ET toteaa, että vesivoiman säätökykyä tulisi tarkastella yksittäisten laitosten lisäksi joki- ja vesistöalueen tasolla, kuten MMM:n selvityksessä esitetään.

Valittavat toimenpiteet:

HE-luonnoksessa todetaan, että ELY-keskuksilta (nyt Elinvoimakeskukset) saatujen tietojen mukaan suurimmassa osassa vireille tulevia hankkeita hakemuksen sisältönä olisi todennäköisesti kalatien tai muun ohitusratkaisun rakentaminen. ET yhtyy myöhemmin perusteluissa esitettyyn, että velvoitteen tai maksun arviointi tulee tehdä tapauskohtaisesti alusta alkaen, niin että kalatalousmaksua ei voida käyttää kynnyksenä luvan muuttamiselle myöhemmässä ajankohdassa.

Vesimäärät:

HE-luonnoksessa esitetyt prosenttiarvot kalateihin johdettavista vesimääristä tulee poistaa. Ne antavat helposti viranomaisille lähtökohdan kalatielle asetettaviin vaatimuksiin. Käytännössä kalatien tekninen ratkaisu ja vesimäärä tulee ratkaista tapauskohtaisesti.

Rankila Marja
Energiateollisuus ry